

STUDIUM PRZYPADKU

Udzielanie wbrew przepisom ustawy substancji psychotropowej małoletniemu – proponowany kierunek rozwiązania studium przypadku z nr 1/2024

DOI: 10.53024/7.2.54.2024

RAFAŁ ŁYŻWA*

ZAGADNIENIE NR 1

Udzielanie wbrew przepisom ustawy substancji psychotropowej małoletniemu jako typ czynu zabronionego

Udzielanie wbrew przepisom ustawy substancji psychotropowej małoletniemu jest występkiem stypizowanym w art. 58 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii¹, za który grozi kara pozbawienia wolności w wymiarze od 6 miesięcy do lat 8. Stanowi on typ kwalifikowany przestępstwa w odniesieniu do typu podstawowego stypizowanego w art. 58 ust. 1 przywołanej ustawy. Udzielanie wbrew przepisom ustawy substancji psychotropowej jest jedną z czynności sprawczych i oznacza zachowanie sprzeczne z tymi regulacjami ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, które dopuszczają legalne udzielanie, ułatwianie albo użycie środków odurzających, nowych substancji psychoaktywnych lub substancji psychotropowych (np. z art. 42 ustawy, który dotyczy stosowania w celach medycznych produktów leczniczych zawierających środki odurzające albo substancje psychotropowe). Z kolei osobą małoletnią jest osoba, która nie ukończyła 18. roku życia, bez względu na jej status matrymonialny. Wynik wykładni dokonanej na podstawie dyrektywy języka ogólnego koresponduje bowiem z ustaleniami poczynionymi na gruncie funkcjonalnych dyrektyw wykładni i nie znajduje kontrargumentów w perspektywie systemowych reguł interpretacyjnych². Przedmiot

* Rafał Łyżwa – doktor nauk prawnych, prokurator Prokuratury Okręgowej w Olsztynie del. do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie, wykładowca KSSIiP, autor artykułów naukowych z zakresu prawa karnego i ochrony środowiska, ORCID: 0000-0003-0553-5242.

¹ Dz.U. z 2023 r. poz. 1939.

² T. Koziół, „Małoletni” jako znamię przestępstw narkotykowych, PS 2017, nr 6, s. 93.

ochrony omawianego występkę stanowi zarówno zdrowie i życie publiczne, ale także życie i zdrowie małoletniego.

ZAGADNIENIE NR 2

Zakres postępowania dowodowego w sprawach o udzielanie wbrew przepisom ustawy substancji psychotropowej.

Postępowanie dowodowe w sprawach o udzielanie wbrew przepisom ustawy substancji psychotropowej ma stosunkowo szeroki zakres. Ważne z punktu widzenia realizacji celów postępowania przygotowawczego mają czynności przeprowadzone w ramach postępowania w niezbędnym zakresie (art. 308 k.p.k.³), spośród których wymienić należy: przeszukanie osoby lub pomieszczeń, żądanie wydania rzeczy, oględziny osoby, miejsca i rzeczy oraz prawidłowe zabezpieczenie jako dowodów rzeczowych substancji psychotropowych a także przesłuchanie świadków mających istotną wiedzę na temat zdarzenia stanowiącego przedmiot postępowania. Po formalnym wszczęciu postępowania przygotowawczego za niezbędne uznać należy dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu badań fizyko-chemicznych w celu ustalenia, czy zabezpieczona substancja rzeczywiście stanowi lub zawiera substancję psychotropową, a jeśli tak, to jaką. Za istotne z punktu widzenia procesu dowodzenia uznać należy także pobranie i poddanie badaniu toksykologicznemu próbek krwi oraz włosów od osób, którym taka substancja była lub mogła być udzielana. Na podstawie takich opinii można m.in. określić czas przyjmowania substancji psychotropowej. Ponadto, mając na uwadze skutki zdrowotne przyjmowania substancji psychotropowej, za niezbędne uznać należy dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu medycyny sądowej, który określi, czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu przyjmowana substancja psychotropowa spowodowała rozstrój zdrowia pokrzywdzonego. Dopiero w pełni zebrany i prawidłowo utrwalony materiał dowodowy powinien stanowić podstawę do ewentualnego przedstawienia ustalonymu sprawcy (lub sprawcom) określonych zarzutów i przeprowadzenia z ich udziałem niezbędnych czynności dowodowych, nie wyłączając tych, które stanowić będą weryfikację przyjętej przez podejrzanego linii obrony.

ZAGADNIENIE NR 3

Pojęcie i znaczenie dowodu poszlakowego w postępowaniu dowodowym

Zgodnie z definicją zawartą w „Słowniku języka polskiego”, poszlaka jest to „fakt niestanowiący bezpośredniego dowodu popełnienia przestępstwa przez daną osobę, lecz pozwalający na wniosek pośredni co do przestępstwa i osoby sprawcy”⁴.

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 37).

⁴ E. Sobol (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 2000, s. 726.

Podkreślić jednak należy, że w doktrynie prawa karnego nie wypracowano jednolitej definicji poszlaki. Można jednak mówić o pewnej ewolucji tego pojęcia w pewnej perspektywie historycznej. Pod koniec XIX w. E. Krzymuski podnosił, że poszlaki są to „okoliczności, z których można wysnuć przekonanie o prawdziwości jakiegoś zdarzenia pozwalającego wnosić o popełnieniu przez oskarżonego zarzucanego mu czynu”⁵. Z kolei w latach 30. XX w. M. Hauswirt i S. Popower poszlaką nazywali okoliczność, która co prawda nie stanowiła dowodu i na której nie można opierać stanowczego wniosku o istnieniu pewnego faktu. Pozwalała jednak na logiczne przyjęcie istnienia tego faktu. Wskazywali ponadto, że pojedyncza poszlaka może jedynie stwarzać pozory winy oskarżonego⁶. Natomiast Z. Papierkowski wskazywał, że pod pojęciem poszlaki należy rozumieć okoliczność faktyczną, która pozwala wysnuwać pewne wnioski co do prawdziwości lub nieprawdziwości innej okoliczności faktycznej⁷. Autor ten podkreślał, że muszą istnieć dwa fakty, z których jeden jest faktem do udowodnienia, tzw. *factum probandum*, natomiast drugi faktem dowodzącym, tzw. *factum probans* lub *factum indicans*, przy czym poszlaką jest ten ostatni, czyli fakt dowodzący. Z kolei M. Cieślak wskazywał, że poszlaka jest faktem, który jest bezpośrednim przedmiotem dowodu i pozwala na wyciągnięcie wniosku o istnieniu lub nieistnieniu faktu głównego, będącego ostatecznym przedmiotem dowodu⁸. Natomiast J. Nelken w latach 70. XX w. definiował poszlakę jako „fakt uboczny w stosunku do faktu głównego, który rozpatrywany pojedynczo stwarza jedynie prawdopodobieństwo dotyczące sprawy przestępstwa, a który łącznie z innymi faktami stwarza podstawę pewności, co do sprawy przestępstwa”. Zdaniem tego autora cechą charakterystyczną poszlaki, która odróżnia ją od innych faktów znajdujących się w orbicie postępowania dowodowego, jest przede wszystkim jej uboczna pozycja w stosunku do faktu głównego, czyli do głównego przedmiotu postępowania dowodowego. Co istotne, fakt główny zawiera zarówno podmiotowe, jak i przedmiotowe znamiona przestępstwa, zaś fakt uboczny nie zalicza się do znamion przestępstwa i zajmuje w procesie dowodzenia względem faktu głównego rolę pomocniczą. Dowodzenie oparte na poszlakach, zdaniem tego autora, cechuje stopniowość, w miarę ich gromadzenia, przemiana prawdopodobieństwa w pewność⁹. Reasumując podkreślić należy, że to właśnie fakty uboczne (okoliczności uboczne), określane są w nauce prawa karnego mianem poszlak. Dowód poszlakowy jest to zatem dowód uzyskiwany na podstawie wnioskowania o fakcie głównym na podstawie poszlak, czyli takich faktów, które znajdują się poza

⁵ E. Krzymuski, *Wykład procesu karnego austriackiego*, Kraków 1891, s. 376.

⁶ M. Hauswirt, S. Popower, *Dowód*, [w:] W. Makowski (red.), *Encyklopedia podręczna prawa karnego*, Warszawa 1931, s. 342.

⁷ Z. Papierkowski, *Dowód poszlakowy w postępowaniu karnym*, Lublin 1933, s. 32.

⁸ M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955, s. 82.

⁹ J. Nelken, *Dowód poszlakowy w procesie karnym*, Warszawa 1970, s. 14-15.

głównym przedmiotem postępowania. Dopiero gdy zebrane w toku postępowania poszlaki dają pewność, którą należy rozumieć jako niemożność jakiegokolwiek innej interpretacji zdarzenia, niż płynącej z ustalonych w sprawie poszlak, można przyjąć, że został uzyskany dowód poszlakowy. Przyjęcie prawidłowej konstrukcji dowodu poszlakowego wymaga prawidłowego ustalenia przesłanek dowodzenia, czyli udowodnienia w sposób niewątpliwy poszczególnych poszlak, a następnie wykazania związku przyczynowego pomiędzy nimi a faktem głównym. Proces dowodzenia jest zatem w tym przypadku o wiele dłuższy niż w przypadku tzw. dowodu bezpośredniego, ale prowadzi do tego samego celu w postaci przekonania organu procesowego o pewności logicznego wnioskowania z dowodzenia opartego na ustalonych w sprawie poszlakach. Dowód poszlakowy stanowi zatem końcowy rezultat procesu myślowego, w którym uzyskujemy pewność co do przebiegu zdarzenia stanowiącego przedmiot postępowania, co oznacza, że nie może być inny, niż ten określony na podstawie ustalonych w sprawie i połączonych w logiczną całość poszlak¹⁰. Najistotniejszym warunkiem, który pozwala przekształcić wielość zaistniałych w danej sprawie poszlak w dowód poszlakowy, jest logiczne powiązanie całokształtu tych poszlak i wykluczenie innych wersji zdarzenia¹¹. Jak trafnie wskazał Sąd Okręgowy w Poznaniu: „Wszelkie poszlaki z natury swej mają jednak zawsze charakter relatywny i stwarzają w związku z tym możliwość różnych interpretacji, niezależnie od tego, jakiego rodzaju środkami dowodowymi są wykazywane. Ocena wartości dla danej sprawy poszczególnych faktów – widzianych przez pryzmat środków dowodowych – odbywa się w drodze analizy i syntezy, stanowiących dwie strony jednolitego procesu myślenia i wzajemnie ze sobą powiązanych oraz uwarunkowanych. Prawdą jest, że charakter poszlak oraz trudności związane z ich ustaleniem i procesowym wykorzystaniem zakładają szeroki zakres ich oceny. Wszelako swobodna ich ocena nie może oznaczać dowolności i jakiegokolwiek uproszczeń. Niedopuszczalne jest zwłaszcza „naginanie” faktów do z góry powziętych założeń. Uzyskanie dowodu na podstawie poszlak (dowodu poszlakowego) następuje wtedy, gdy zebrane w danej sprawie poszlaki tworzą pewność, a nie jedynie prawdopodobieństwo. O pewności zaś ukształtowanej na podstawie poszlak można mówić jedynie wówczas, gdy jakakolwiek inna interpretacja zdarzenia, będącego przedmiotem postępowania karnego, jest niemożliwa”¹².

¹⁰ A. Komar-Nalepa, *Dowód poszlakowy – metody i zakres budowy ze szczególnym uwzględnieniem spraw o zabójstwo*, Warszawa 2021 s. 35 i nast.; A. Komar-Nalepa, *Dowód poszlakowy a postępowanie karne dotyczące wyludzeń VAT*, „Studia Prawnoustrojowe UWM” 2021, nr 52, s.165-167.

¹¹ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2007, s. 448.

¹² Wyrok SO w Poznaniu z 29.06.2017 r., IV Ka 355/17, [https://orzeczenia.poznan.so.gov.pl/content/\\$N/15351000002006_IV_Ka_000355_2017_Uz_2017-07-21_001](https://orzeczenia.poznan.so.gov.pl/content/$N/15351000002006_IV_Ka_000355_2017_Uz_2017-07-21_001), dostęp: 15.04.2024 r.

ZAGADNIENIE NR 4

Wariograf i jego wykorzystanie dowodowe w procesie karnym

Przesłuchanie jest sposobem przeprowadzenia dowodów z osobowych źródeł dowodowych, tj. oskarżonego, świadka, czy biegłego. Kodeks postępowania karnego wprowadził jednak szereg zakazów oraz istotnych ograniczeń związanych z przeprowadzaniem tej czynności. Ustawa wyraźnie zabrania bowiem stosowania środków chemicznych lub technicznych wpływających na procesy psychiczne osoby przesłuchiwanej albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu w związku z przesłuchaniem (art. 171 § 5 pkt 2 k.p.k.). Środkiem technicznym, o którym mowa w przywołanym przepisie jest wariograf (poligraf), czyli aparat który rejestruje zmiany fizjologiczne w organizmie człowieka, występujące wraz ze zmianami emocjonalnymi wywołanymi pytaniami krytycznymi. Badania tym urządzeniem polegają na ujawnieniu i rejestrowaniu śladów emocjonalnych zdarzenia, w którym badany brał udział, pobudzonych zadawaniem tzw. pytań krytycznych dotyczących kwestii, które badany chce ukryć¹³. Ustawa dopuszcza w wąskim zakresie stosowanie poligrafu w celu ograniczenia kręgu osób podejrzanych (art. 192a § 2 k.p.k.) oraz w czasie badania przez biegłego, ale wyłącznie za zgodą osoby badanej (art. 199a k.p.k.). Sąd Najwyższy stwierdził, że: „Przepis art. 199a k.p.k. nie uchyła ujętego w art. 171 § 5 pkt 2 k.p.k. zakazu stosowania środków technicznych mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji organizmu osoby przesłuchiwanej oraz niemożności wykorzystania jako dowodu uzyskanych wbrew temu zakazowi wyjaśnień, zeznań oraz oświadczeń (art. 171 § 7 k.p.k.), dopuszcza jednak stosowanie wariografu przez biegłego, a uzyskane przy jego pomocy dane będą stanowiły dowód nie z przesłuchania, ale jako element opinii biegłego. Nadal nie będzie on świadczył o sprawstwie badanego, a tylko o jego reakcji na zadane pytania”¹⁴.

BIBLIOGRAFIA

Akty normatywne

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2023 r. poz. 1939).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 37).

Literatura

Cieślak M., *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955.

Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2007.

Hanausek T., *Poligraf w systemie badań i czynności kryminalistycznych*, *Problemy Kryminologii* 1975, nr 118.

¹³ T. Hanausek, *Poligraf w systemie badań i czynności kryminalistycznych*, *Prob. Krym.* 1975, nr 118, s. 654.

¹⁴ Postanowienie SN z 28.10.2014 r., III KK 232/14, LEX nr 1552147.

Rafał Łyżwa

Hauswirt M., Popower S., *Dowód*, [w:] Makowski W. (red.), *Encyklopedia podręczna prawa karnego*, Warszawa 1931.

Komar-Nalepa A., *Dowód poszlakowy – metody i zakres budowy ze szczególnym uwzględnieniem spraw o zabójstwo*, Warszawa 2021.

Komar-Nalepa A., *Dowód poszlakowy a postępowanie karne dotyczące wyłudzeń VAT*, „*Studia Prawnoustrojowe UWM*” 2021, nr 52.

Krzymuski E., *Wykład procesu karnego austriackiego*, Kraków 1891.

Nelken J., *Dowód poszlakowy w procesie karnym*, Warszawa 1970.

Papierkowski Z., *Dowód poszlakowy w postępowaniu karnym*, Lublin 1933.

Sobol E. (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 2000.

Orzecznictwo

Wyrok SO w Poznaniu z 29.06.2017 r., IV Ka 355/17, [https://orzeczenia.poznan.so.gov.pl/content/\\$N/15351000002006_IV_Ka_000355_2017_Uz_2017-07-21_001](https://orzeczenia.poznan.so.gov.pl/content/$N/15351000002006_IV_Ka_000355_2017_Uz_2017-07-21_001), dostęp: 15.04.2024 r.

Postanowienie SN z 28.10.2014 r., III KK 232/14, LEX nr 1552147.